

**Türk Kültürü, Edebiyatı ve Sanatında
Mevlâna ve Mevlevîlik**

ULUSAL SEMPOZYUMU
14-16 Aralık 2006
KONYA

BİLDİRİLER
KONYA / 2007

MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK FELSEFESİNİN RESİM SANATI'NA ETKİSİ

Mehmet BAŞBUĞ^{*}
Fatih BAŞBUĞ^{**}

ÖZET

Dünya üzerinde binlerce inanış, felsefe ve sosyal olay bugüne kadar insanları bir araya getirmiş, benzer düşünceye saygı duyan insanları aynı hedefe yöneltmiştir. İnsanın doğasında bir arada yaşama isteği her zaman mevcuttur. Ancak Hz. Mevlâna'nın mürit ve dostlarını etrafında toplayarak, Kur'ân-ı Kerim ve Mesnevî okutması, insanlık tarihinin en büyük felsefi ve tasavvufi birlikteliklerinden biridir. Doğudan, Batıya her kesimden insanı etkilemiş Mevlâna, birçok araştırmaya konu olmuştur. Bu tebliğde Mevlâna ve Mevlevilik felsefesinin ressamlar gözüyle anlatılması işlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevlâna, Mevlevi, Sanat, Kültür, Ressamlar

THE IMPRESSION OF MEVLANA'S PHILOSOPHY AND MEVLEVI ON PAINTING

ABSTRACT

Thousands of beliefs, philosophies and social events around the world have brought people together up to now, also they have directed the people who respect the similar thought to the same target. The desire to live together has always existed in man's nature. However, that Mevlâna's gathering his disciples and friends near him by teaching Koran and Mesnevi (The Masnavi) is one of the greatest unities of philosophy and sufism. Mevlâna, who affected every kind of people from East to West has become

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü.

** Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü.

the subject of many studies. Explanation of Mevlâna and philosophy of Mesnevi by artists' viewpoint is studied in this announcement.

Key Words: Mevlâna, Mevlevî, Art, Culture, Painters

Dünya üzerinde binlerce inanış, felsefe ve sosyal olay bugüne kadar insanları bir araya getirmiş, benzer düşünceye saygı duyan insanları aynı hedefe yöneltmiştir. İnsanın doğasında bir arada yaşama isteği her zaman mevcut olsa da Hz. Mevlâna'nın mürit ve dostlarını etrafında toplayarak irfan meclislerinde Kur'ân-ı Kerim ve Mesnevî okutarak gönüllere şifa dağıtması, insanlık tarihinin en büyük felsefi ve tasavvufi birlikteliklerinden biridir.

Bu birliktelik ulusal ve uluslararası bir çok toplumda geniş yankı ve etkiler uyandırmıştır. Sanatçılar sanat eserlerine, şairler şiirlerine ilahi aşkı üslup farklılıklarıyla yansıtmışlardır. Mevlâna felsefesi bugün Avrupa'dan Asya'ya ve hatta Uzak Doğu'ya kadar yayılan geniş bir yelpaze üzerinde bilinmekte ve kabul görmektedir. Bu iddiayı güçlendiren en önemli kanıtlardan biri de ünlü ressamların yapıtlarıdır. Dünyaca ünlü tanınmış ressamlar diğer araştırmacı ve bilim adamları gibi Mevlevilik üzerine eserler üretmiş, araştırma ve incelemelerde bulunmuşlardır.

MEVLÂNA VE MEVLEVÎ RESİMLERİ

Mevlâna felsefesi Batılı ve Doğulu aydınların dikkatini çeken, resamlara ilham kaynağı olan, derin ve manası güçlü anlamlar taşıyan "İlahi Aşk"ı tasavvufi dille ele alan bir felsefedir. Bu felsefe inancı, dini ne olursa olsun her kesim tarafından kabul görmüş saygı ve hayranlıkla incelenmiştir. Akademilerde ders konusu olmuş, Mesnevi bir çok dile çevrilerek bütün dünyaya yayılmıştır.

Mevlâna'nın doğumundan, ölümüne geçen süreçte yaşadığı olaylar çeşitli ressamların gözüyle resimlere aktarılmıştır. Bu konuya örnek teşkil edecek çalışmalardan birinde Mevlâna, annesinin kucağında resmedilmiştir (Resim1).

Mevlâna'nın Belh'ten göçüşünün tasvir edildiği bir başka resimde (Resim2), en önde Bahaeddin Veled, arkada oğulları Mevlâna ve Alaeddin Muhammed, daha geride lalalar ile Mümine Hatun görülmektedir.

Devrin ünlü nakkaşları Mevlâna, Mevleviler, Mevlevihaneler, Dervişler, sema törenleri, Dervişlerin günlük yaşamlarını çeşitli kaynaklardan incelemiş, aynı zamanda Mevlevihanelere giderek bizzat yerinde tanık olmuşlardır. Mevlâna'nın portresinin tasvir edildiği farklı üsluplarda yapılmış çalışmalarda bulunmaktadır (Resim3-4). Benzer özellikler taşıyan resimler Moğol, İran ve Hintli nakkaşların çizdikleri minyatürlerde de sıklıkla görülmektedir. Örnek vermek gerekirse ilk olarak "Dervişlerin Toplantısı" isimli minyatürler incelendiğinde (Resim5-6-7) kalabalık bir derviş topluluğu görülmektedir. Bu resimlerde renk zenginliği ve konuya yakınlığı bakımından farklı pozisyonlarda bulunan dervişler dikkati çekmektedir. Aralarında tartışan, kitap okuyan, dua eden, müzik aletleri çalan, sema eden, elinde tepsi içinde yemek tutan, dervişler görülmektedir. Ressam burada dervişlerin belirli bir konu etrafında toplanmadıklarını ve aralarında aynı mekanı paylaşan fakat farklı mekanlardaymış gibi hareket etseler de birbirlerinin devamı niteliğinde olan "Derviş Topluluğu"na farklı bir göz ile bakmıştır. Kıyafet çeşitliliği ise aralarındaki mertebe farklılıklarını göstermektedir. Zamanın derviş yaşıntısı incelendiğinde câmi, mescit ve tekkelerde ibadetin yanı sıra toplantı, mahkeme, ziyafet hattâ pazar gibi çeşitli etkinlikler de yapılmış, ama bunların arasında ibadetten sonra en çok yapılan iş, eğitim ve öğretim olmuştur. İbadetten önce ve sonra Kur'an ve ilâhiler okunmuş, vaaz ve hutbeler verilmiştir. Câmilerde dini, ahlâkî hikâyeler anlatılarak kıssadan hisse çıkaran "Kussas"lar da önemli rol oynamışlardır. Günümüze kadar gelen bu hikâyeler geçerliliğini korumakta ve halen anlatılmaktadır.

Tasavvufun nefis terbiyesi, fitne yerlerinden ve dünya ehlinden uzak kalmaya çalışması, Müslüman toplumların önemli bir unsuru olan sufilerin günlük yaşam öyküleri de çeşitli ressamın resimlerine konu olmuştur.

Bu konularla benzerlik gösteren minyatürler yine Hint sanatında sıkça görülmektedir. (Resim8-9) İki minyatürde de elinde çeşitli enstrüman çalan kişiler görülmektedir. Enstrümanların çalınış amaçları tamamen tasavvuf amaçlıdır. "Coşku" isimli minyatürde (Resim9) üç figür betimlenmektedir. İkiisi müzik aletlerini çalmakta, diğer figür ise kendinden geçmiş şekilde sema etmektedir. "Sufi Buluşması" isimli minyatürde (Resim8) ise üç derviş bir ağacın altında resmedilmektedir.

İnsanlık tarihinin en yüce zatlarından biri olan Mevlâna, birçok Türk ve İran nakkaşı tarafından resimlenmiştir.

Mevlâna'nın yaşamında önemli bir dönüm noktası olan Şems çeşitli el yazması kitaplarda ressamların fırçasından nakledilmiştir. Mevlâna'nın şiirlerine konu olan Şems-i Tebrizi'nin portresini yerli ve yabancı ressamlar resimlemişlerdir (Resim10). "Mevlâna ve Şems-i Tebrizi'nin Buluşmaları" konulu minyatür (Resim11) bu olayı görsel yolla anlatan önemli bir belgedir..

Mevlâna'nın Şems'in ölümünden sonra uzun süre inzivaya çekildiği bilinmektedir. Şems'e kavuşmaktan ümidini tamamen kesince bütün kalbi ile, Selahaddin Zerkubi'ye yönelmiştir. Dostlarını müritlerini ona itaat etmeye mecbur etmiştir. Selahaddin Zerkubi bir kuyumcudur. Mevlâna ile Zerkubi'nin tanışma hikayesini anlatan minyatür olayı tam olarak bize özetlemektedir (Erol, 2004).

Eflaki'nin "Ariflerin Menkıbeleri" adlı eserinin minyatürlü yazmasında (Resim12) Mevlâna altın döven sarraf Selahaddin Zerkubi'nin kuyumcu dükkânı önünde çekiç seslerinin ritmine uyarak sema ederken resmedilmektedir (And, 2006).

Yine aynı eserde yer alan bir başka örnekte de Mevlâna bir gemiyi batmaktan kurtarmaktadır (Resim13). Evliyaların, ilim irfan sahibi insanların halkı bilinçlendirmede ve halka yol göstermede üzerlerine düşen görev yaptıkları çeşitli el yazması kitaplarda anlatılmıştır. Nakkaşlarda yazılan metinleri desteklemek mahiyetinde minyatürlerle resimlemişlerdir.

Selçuklular Döneminde geçen en önemli olaylardan biride Mevlâna'nın kendi portresinin çizilmesi için modellik yapmasıdır. Bu dönemde Konya'da Gürcü Hatun adı ile bilinen ve Mevlâna'nın muhiplerinden olan bir kişi yaşamaktadır. Gürcü Hatun bir gün Kayseri'ye gitmek istemiştir. Fakat Mevlâna'dan ayrılmak ona zor gelmiştir. Gürcü Hatun yanında götürmek üzere ve Mevlâna'yı hatırlamak için Aynüddeve diye bilinen bir ressama Mevlâna'nın portresini yaptırmak istemiştir. Sultan, Mevlâna portresi karşılığında ressama çeşitli hediyeler vermiştir. Gürcü Hatun kendisine yollarda can yoldaşı olması amacıyla resmin son derece güzel yapılmasını ressamdan özellikle istemiştir. Sonra Aynüddeve birkaç memurla beraber bu meseleyi bildirmek üzere Mevlâna Hazretlerine gitmiştir. Aynüddeve daha ağzını açmadan Mevlâna "Yapabilirsen ne ala" demiştir. Ressamda birkaç tabaka kağıt getirerek kalemi eline almıştır. Ressam bir defa bakıp Mevlâna'nın yüzünü çizmekle meşgul olmuştur. Bir yaprak kağıdın üzerine son derece güzel bir resim yapmıştır. İkinci sefer Mevlâna'nın yüzüne baktığında, önceki gördüğünden daha farklı olduğunu fark etmiştir. Başka

bir kağıt olarak tekrar denemiş, sonuçta yine değişiklik olduğunu fark edince şaşırmıştır. Yirmi kadar tabaka kağıt üzerine değişik portreler çizmiş, fakat her bakışında resmin başka bir şekle büründüğünü görünce, hayretler içinde kalmış, nara atıp kalemleri kırdıktan sonra secde etmiştir (Şekerci, 1974).

Aynüddeve, ağlayıp dışarı çıktıktan sonra çizim yaptığı kağıtları Gürcü Hatun'a götürmüş, Gürcü Hatun'da bu çizimleri sandığına koyup seferde ve hazardsa yanında taşımıştır (Eflaki, 1973).

16. Yüzyıl Batı resminde minyatüre benzerlikleri ile dikkati çeken gravür resimler, konu itibarıyla dervişlerin Batı ressamı gözünde bıraktığı etkinin örneklerini sunmaktadır. Batılı sanatçılar sıklıkla dervişleri konu alan resimler yapmışlardır. Bir Fransız ressamının yapmış olduğu resimde derviş ve yanında duran geyik tasvir edilmiştir (Resim14). Geyik figürü hem Yunan Mitolojisi'nde hem de Türk Mitolojisi'nde kutsal hayvan olarak kabul edilmektedir. Figür dervişin de tasavvufi boyutu ile birleşince, ressama göre derin manalar içermektedir. Geyiğin boynunda asılı duran çan ve dervişin elleriyle geyiği sıkıca tutması bize yolculuk halini anımsatmaktadır. Ayrıca dervişin elinde tuttuğu şamdan aydınlatıcı olarak nitelendirilebilir. Resim konu itibarıyla minyatürlerle yakın ilgi uyandırmaktadır. Yine aynı dönem içinde yapılmış bir başka resim de "Bektaşî Dervîşî" ismini taşımaktadır (Resim15). Resimde ilk olarak dervişle ilgili farklılıklar göze çarpmaktadır. Tek figürün ele alındığı çalışmada, derviş sol elinde geyik boynuzunu üflemek üzere yukarı kaldırmıştır. Sol elinde de bir kase tutmaktadır. İlk resimdeki derviş figürüne nazaran genç bir figür tercih edilmiştir. Portrenin yüz şekli Batılı bir ressam tarafından yapıldığını ortaya koymaktadır.

17. Yüzyılda Protestan Hollanda'da kilisenin yaptırımı ve dini içerikli yapıtlara fazla talep olmamasına rağmen, işlerinin üçte biri İncil'den alıntı konular üzerine kurulu olan Rembrandt, barok akımını devam ettirerek, ışık ve gölgeyi abartılı bir uygulama ile kullanan dünyaca ünlü bir ressamdır. Rembrandt'ın Hint minyatürlerini incelediği bilinmektedir. Çeşitli yapıtlarına bu etkileri taşımış, Türkiye'ye hiç gelmediği halde Türk portresi yapmıştır. Rembrandt'ın bazı kaynaklarda "Mevlâna ve Dostları" bazı kaynaklarda ise "Dört Dervîş" adı ile anılan çalışması (Resim16) Mevlevîlik konusu ile yakından ilgilidir. Rembrandt bu çalışmasını bir Hint minyatüründen esinlenerek (Resim17) yapmıştır. Berlin Völkerkunde Müzesi'nde bulunan eserde dervişler bir ağacın altında sofrada tasvir edilmiştir. Kağıt üzerine mürekkep tekniğiyle yapılmış çalışma aslına uygun olarak

yapılmıştır. Desen ve renk ustası olan ressamın aslının birebir kopyasına yakın etkide olan bu çalışmayı aynen resimlemesi ve kendi konularının dışına çıkması değişik toplumların farklı kültürlerine karşı olan ilgisinin de bir göstergesidir. Ayrıca Doğu'nun farklı kültürlerini inceleyen Batılı ressamların güçlü desen bilgisine dayalı figüratif konuları ile betimlediği Doğu kültürleri, Batılı bir çok ressam tarafından ilgi ile merak edilmiştir. Bu kuşağın genel itibarıyla Oryantalist olarak nitelendirilmesi yine Batı'ya özgü bir kavramdır. Rembrandt'ın kendi dönemi içinde bu üslupta çalışan ressamlarla bir araya geldiği yada çeşitli yollarla bu tarz çalışmaları inceleme fırsatı bulduğu da söylenebilir. Çünkü "Türk Portresi" ismini verdiği resmi (Resim18) bu üsluba yakın, Rembrandt'ın kendi tarzında yaptığı bir çalışmadır.

Osmanlı Minyatür Sanatı'nın en önemli temsilcilerinden biri olan Levni, ince işçilikli detaycı anlatımıyla yaptığı resimleriyle Osmanlı günlük yaşam biçimleri, saç modelleri, kıyafetler, portreler, yaşam zevki vb. resimleriyle döneminin bir çok Batılı ressamını etkilemeyi başarmıştır. Bu etki o kadar ileri gitmiştir ki kopyacılık boyutuna kadar varmıştır. Levni'nin kendi dönemi içinde yaptığı "Kalender Dervishi" isimli minyatürü (Resim19) döneminin ünlü ressamı Vanmour'u da etkilemiş, Vanmour Levni'nin bu minyatürüne karşılık olarak "Sema Eden Mevlevi Dervişler" ismini verdiği (Resim20) tablosunu yapmıştır (Nicolass- Bull- Renda-İrepolu, 2003).

Dervişlerin sema etmesinden etkilenen bir çok ressam bu konu üzerinde hassasiyetle durmuştur. Özellikle tasavvufi açıdan önemi incelediğinde, Uygurların "Sansar", Bektaşilerin "Devir ve Devriye" dedikleri canlı varlıkların dönüşümü bir çok büyük dinde ele alınmıştır. Bu dinlerde, ölen bir insanın ruhunun kaybolmadığına ve başka bir canlıda yaşadığına inanılmıştır. Bu inancın en geniş ve yaygın şekli, Hint Budizm'inde görülmektedir. Bununla beraber İslam edebiyatının büyük şairleri ve filozofları da bu konuyu işlemişler, büyük bir felsefe branşı ve doktrini haline getirmişlerdir. İslam Edebiyatı'nda Sofiye ve Tasavvuf edebiyatı kolu denen bu şiirlerin, bir o kadar da tefsir ve izahları meydana gelmiştir. Ahmed Yesevi ve Yunus Emre gibi okumuş, yazmış ve bu yolla derin bir bilgiye sahip olmuş Türk şairleri dışında, konar göçer Türk dervişleri ile Bektaşî babaları, bu konuların derinliklerine pek inememişlerdir. Onlar için bu tür konular, gerçekten çok ince ve anlaşılması zordur. Mevlâna gibi büyük mutasavvıflara göre, insanın ruhu ölmez, durmadan döner ve devrederdir. Dört unsur; su, ateş, toprak ve rüzgar şeklinde görülen ruh, gelişerek bitkilerde, daha

sonra hayvanlarda, insanlarda dolaşmış, sonrada Tanrı'nın vücudu mutlaka karışmış ve yine cisimlere inmiştir. Bu dönüş tekerlek gibi bir daire etrafında olmuştur. Bu dönüş Türk Derviş Edebiyatı'nda "Devir" bu konu ile ilgili olarak yazılmış şiirlere de "Devriye" denmiştir. Türk bektaşî şairleri, tamamı ile felsefi, manevi, sembolik prensiplere dayanan bu prensip ve doktrinleri anlamak istememişlerdir. Mesela İslam Sofilerinin "Sudür ve Tecelli" gibi önemli nazariyeleri, Bektaşî'lerin dilinde, "geldim, büründüm, göründüm" gibi sözlerle halka mal olmuştur (Ögel, 1998).

Dini alanda hoşgörünün egemen olduğu İstanbul yaşamında dervişler önemli bir yer tutmuştur. Tekkelerde yaşayan dervişler, tarikatlar çevresinde toplanmışlardır. Mevlevî dervişleri, namaz, müzik ve sema aracılığıyla Allah'a ulaşmaya çalışmışlardır. Dervişlerin sekizgen bir salonda semalarını yaptıkları Galata Mevlevihanesi Pera'da, Hollanda Sarayı yakınlarında bulunmaktadır. Vanmour'un da bu mekana giderek resimler yaptığı bilinmektedir. "Galata Mevlevihanesi'nde Sema Edenler" isimli çalışması (Resim21) bunun en güzel kanıtıdır. Ressam o kadar gerçekçi bir dille mekanı işlemiştir ki resimde yer alan ve ayakta duran, beyaz elbiseli kişi, 1729 yılına kadar Galata Mevlevihanesi'nin Postnişini olan Kutb-ı nayı Osman Dede'dir. Ayrıca bu resim restore edilirken ilginç bir ayrıntı da ortaya çıkmış, sağ tarafta izleyiciler arasında Vanmour'un tarihi bir kişiyi resmettiği anlaşılmıştır. Bu kişi, 1730 yılında padişaha karşı ayaklanma düzenleyen Patrona Halil'dir. Bu da resmin 1730 yılından önce yapıldığını göstermektedir (Nicolass- Bull- Renda- İrepoğlu, 2003).

Vanmour'un bir başka çalışmasında (Resim22) "Sofrada Mevlevî Dervişler" konu edinilmiştir. Büyük tekkeler semahanelerinin yanı sıra bir kütüphane, oturma ve yemek odalarıyla beraber bir mutfaktan oluşmaktadır. Vanmour bu çalışmasında sikke adı verilen başlıklarıyla bazı dervişleri sofrada yemek yerken diğerlerini de uzun neylerini üflerken resmetmiştir.

Toplumun inancına, kültürel değerlerine büyük ilgi ve saygı gösteren, öte yandan Anadolu tarihi ve onun kültürel çizgisine dair zengin bilgi sahibi olan Osman Hamdi Bey'in kendine özgü konularından "Kaplumbağa Terbiyecisi"(Resim23) isimli resmi Mevlevîlik konusunu çağrıştıran ilginç yapıtlardan biridir (Uzluk, 1957).

Osman Hamdi'nin kendisi olan "Terbiyecî" elinde neyi, boynunda masası sırtında "keşköl-ü fıkaraşı" (dervişane bir tevekkülü akla getirmektedir) hafif öne eğilmiş olarak yapraklarını yiyen üç kaplumbağaya nezaret

etmektedir. Arkada kalan iki kaplumbağa ise yemeğe yanaşmaya çalışmaktadır.

Osman Hamdi Bey'in dikkate değer özelliklerinden biride, onun İslam-i kültürel konularda en çok eser veren ressam olmasıdır. Bugüne kadar hiçbir Türk ressamı Osman Hamdi Bey kadar İslami mekanlar ve yaşam biçimimizle ilgilenmemiş, onun kadar çok resim yapmadığı gibi İslam-i atmosferi bütün incelikleriyle yansıtmaya da çalışmamıştır (Cezar, 1995).

Osman Hamdi Bey'in yakın dostu olan İtalyan asıllı saray ressamı Fausto Zonaro'da dervişler ve Mevlevi kültüründen oldukça etkilenmiş, İslami motifleri resimlerine taşımıştır. Zonaro'nun kendi ülkesi dışında diğer ülkelerde de tanınmasının başlıca sebebi, izlenim ve etki kabiliyetinin çok güçlü olmasına bağlıdır. Sanatçı edindiği izlenimleri resimlerine yansıtırken izleyiciye adeta konuyu, ortamı yaşatmaktadır. Zonaro'nun Mevlevi konusuyla yakından alakalı yaptığı çalışmalardan biride "Neyzen" isimli pastel boya ile yaptığı çalışmadır (Resim24). İlahi ruhu değişik tekniklerde resimlerine yansıtmaktan çekinmeyen Zonaro, "Derviş Grubu" adını verdiği (Resim25) çalışmasında sulu boya ile yan yana duran dervişleri resimlemiştir.

Sanatçı İstanbul'u ve Türkleri resimlerken dini motiflere de bağlı kalarak edindiği izlenimleri objektif bir yaklaşımla abartıya kaçmadan resimlemiştir. Bu eserleri İstanbul'da da büyük ilgi ile karşılanmıştır.

Zonaro gibi dervişler konusu ile ilgilenmiş bir başka Batılı sanatçıda Rus ressam Vereşagin'dir. Sanatçı çalışmalarında Türk öğelerini sıkça kullanmıştır. "Taşkent'te Dervişler" adlı çalışması ile kılık, kıyafet açısından renkli derviş topluluğuna farklı bir gözle bakmıştır(Resim26).

Mevlâna sayesinde İslamiyet'i kabul eden ressamlar da bulunmaktadır. Rum ressamlardan Alaeddin Thrayanus buna en güzel örnektir. Ayrıca bu ressamlar arasında Mevlâna müritlerinden Bedreddin Yavaş, Şehabeddin isminde iki Türk ressam da bulunmaktadır (Uzluk, 1957).

1909 Mekke doğumlu ressam Muammer Saguner'in "Ne Olursan Ol, Gel" isimli çalışması(Resim27), Mevlâna ve Mevlevilik konusu ile yakından ilgili önemli bir çalışmadır. Resmin ön tarafından ellerini açarak "İlahi Dünya"ya çağrıda bulunan Mevlâna ve geri planda da sema eden semazenler bulunmaktadır.

Türk resminin usta isimlerinden İbrahim Çallı'da bir dizi "Mevleviler" resimleri yapmıştır. İstanbul'da bulunan Galata Mevlevihanesi'ne sık sık giden Çallı, buradan edindiği izlenimlerle bir çok resim meydana getirmiş-

tir. Hatta sanatçı yaptığı bu resimlerle yurtdışından ödül de kazanmıştır (Resim28). Cemal Tollu'nun da "Mevleviler" konusu ile ilgilendiği bilinmektedir. Cemal Tollu'da İbrahim Çallı gibi bir dizi "Mevleviler" konulu resimler yapmıştır (Resim29-30). Konularında Kübist, kendine özgü fırça darbeleriyle oluşturulan renk lekeleri dikkati çekmektedir.

Türkiye'de kadın sanatçılar arasında kübizmden hareket eden ve geometrik soyutlamanın öncülerinden olan ressam Maide Arel, Kübist üslupta figürü kendi içinde geometrik formlara bölerek ve arı renklerle boyayarak uygulamış, yaptığı "Tarihi Neyzen" ve "Mevleviler" isimli çalışmalarına taşımıştır (Resim31-32). Simgesi yanını yöresel motiflerle beslemiş, Türk sanatına daha bir çok benzer özellikte resim kazandırmıştır.

Adını geniş sanat çevrelerine ilk kez 1954'te Yapı Kredi Bankası'nın düzenlediği yarışmada birinci seçilerek duyuran ünlü sanatçı Aliye Berger'de Mevleviler konusunu resimlerinde işleyen sanatçılardan biridir (Resim33).

Mümtaz Yener'in uzun sanat yaşamı içinde, toplumsal konular hep resimlerinin ana teması olmuştur. Ayrıntıcı üslubu ile usta işi figüratif yapıtlarında hep kalabalık figürleri işlemiştir. Karıncaların yaşamındaki toplumsallık da sanatçıyı, bu yaratıkları resmettiği bir metafora yöneltse de "Mevleviler" konusuna farklı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır (Resim34).

İbrahim Çallı'nın torunu olan ve İbrahim Çallı gibi titiz çalışan, aynı ekolü devam ettiren Yaşar Çallı'da dini ve tasavvufi konulara yönelmiştir. Bu çalışmalarında gerek Hacı Bektaş Veli'yi ve onun müritlerini gerekse Mevlâna ve Mevleviler konusunu ele alan resimler meydana getirmiştir (Resim35).

Müziyen-ressam sanatçılarımızdan Gönül Akın'da "Mevleviler" konusuna katkı sağlayan ressamlarımızdandır (Resim36). Mevlevileri kendi tarzında yorumlayan sanatçı, kullandığı etkili renklerle aynı zamanda renkçi ifadesini farklı bir kompozisyonda şekillendirmiştir. Geniş fırça darbeleriyle yaydığı lekelerinde sema eden semazenler gökyüzüne yükselir vaziyette tasvir edilmiştir.

Türkiye ve Türkleri her fırsatta sevdiğini söyleyen İtalya'da yaşayan bir başka sanatçı da Gabriel Mandel Khan'dır. Eserlerinde Türk-İslam felsefesini yücelten bir anlayış sergileyen sanatçı Mevlevi konusunda bir çok çalışma gerçekleştirmiştir (Resim37).

Konya’da 2005 yılında Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırmaları Merkezi’nin düzenlemiş olduğu geniş katılımlı sergide sergilenen eserler içinde, yine Mevlâna ve Mevlevi konularıyla yakından ilgili pek çok çalışma yer almıştır. Mehmet Büyükçanga’ya ait “Semazenler” konulu baskı çalışması ile Mehmet Başbuğ’a ait “Yesevi’den Mevlâna’ya” isimli bu çalışmalardan bazılarıdır (Resim38-39).

Ressamların eserlerinde her zaman tasvir edilen Mevlâna ve Mevleviler konusu, günümüze kadar yaşatılan en büyük değerlerdendir. Bu tür değerleri sanatın bütün kolları ile uğraşan sanatçılar eserleriyle, her zaman desteklemiştir. Yeryüzünde bir çok insan sanat eserleri sayesinde bazı kültürel ve insani değerleri yakından tanıma fırsatını yakalamışlardır. Uluslararası düzeyde temsil edilen bu eserler ile yurtdışında yaşayan farklı kültürlerle mensup insanların, değişik ülkelerin kültürlerini tanıma fırsatlarına uygun zemin hazırlanmıştır.

SONUÇ

Bugün dünya üzerinde fikirleriyle felsefe alanında en önemli isimlerden biri olan Mevlâna hem yaşadığı çağda hem o çağdan günümüze toplumu, fikirleri, sanatı, dini düşünceyi, ahlakı, sevgiyi ve insanla alakalı olan her kavramı etkilemiştir. Plastik sanatlar alanında gerek Türkiye’de gerekse dünyada bir çok sanatçıya ilham kaynağı olmuş, ortaya konulan sanat eserlerinde işlenmiştir. Mevlâna fikirleri hayranlık derecesinde insanları etkilerken verdiği tasavvufi ve dini mesajlar ile farklı inanışa sahip milletler arasında geniş halk kitlelerinin etkilenmesine de neden olmuştur. Dünya müzelerinde ve Türkiye’deki müzelerde sergilenen eserlerde de bu etkileri görmek mümkündür.

Türk-İslam Dünyasının hoşgörüsü timsali Mevlâna bugünde geçmişte olduğu gibi bir çok aydını, sanatçıyı etkilemeye devam etmektedir. Aydınlar eserlerinde, sanatçılarda sanat eserlerinde Mevlâna ve Mevlevilik konusunu işlemeye devam etmektedirler. Ahmet Yesevi’den, Mevlâna’ya, Yunus Emre’den, Hacı Bektaş Veli’ye kadar bir çok alim resimlerde tasvir edilmiş ve hala devam eden süreçte tasvir edilmektedir.

Ressam Ziya Ceran tarafından tasvir edilen resimler Mevlâna’nın çeşitli hayat dönemlerinden önemli kesitleri sunan ve görsel dille çok güzel ifade eden resimler olarak Mevlâna Müzesi Koleksiyonu içinde yer alarak, müzeyi gezenlerde büyük etki bırakmakta ve eğitici rol

üstlenmektedir. Resim diliyle eğitime katkı sağlayan bu resimlerin çoğalmasa belgeselci, gerçekçi yapıtların artırılması, yerli yabancı birçok turist için faydalı, aynı zamanda da ülke tanıtımına büyük katkı sağlaması yönünde yararlı olacaktır.

Kültür Bakanlığı'nın üzerinde çalıştığı son projelerden biri olan "Portreler" projesi kapsamında ünlü ve Türk Dünyasına iz bırakmış kişilerin portrelerinin Türk ressamlar tarafından yaptırılması, zamanımızın sanat adına yapılacak önemli bir projesi olacak, Türk Sanatı'na ve Eğitimi'ne katkı sağlayacaktır. Geçmişte yazılan el yazması kitap sayfalarının arasına çizilen resimler olayları betimlemede ne kadar faydalı oldular ve bize görsel olarak zamanın kültürlerini yansıtırsa, bugün de yapılacak betimlemeler gelecek nesillere bırakacağımız en önemli miraslar arasında yer alacaktır.

KAYNAKÇA

- AND, M. (2006), *"Alemin Nuru Mevlâna"*, SkyLife Dergisi, Haziran sayısı, İstanbul.
- CEZAR, M. (1995), *"Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi"* Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor, Sağlık, Vakfı Yayını, No: 1, Cilt: 1, İstanbul.
- EFLAKİ, A. (1986), *"Ariflerin Menkıbeleri"*, Tercüme Tahsin Yazıcı, Remzi Kitabevi İstanbul.
- EROL, E. (2004), *"Mevlâna'nın Hayatı, Eserleri ve Mevlâna Müzesi"*, Altınarı Ofset, Konya.
- NICOLASS, E. BULL, D. RENDA, G. İREPOĞLU, G. (2003). *"Lale Devri'nin Bir Görgü Tanığı Jean-Baptiste Vanmour"*, Koç Kültür Sanat Tanıtım, İstanbul.

- ÖGEL, B. (1998), *“Türk Mitolojisi”*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, Cilt 1.
- ŞEKERCİ, O. (1974), *“İslam’da Resim ve Heykelin Yeri”*, Çanakkale Seramik Fabrikaları Kültür ve Araştırma Hizmetleri, No:3, İstanbul.
- UZLUK, Ş. (1957), *“Mevlevilikte Resim”*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

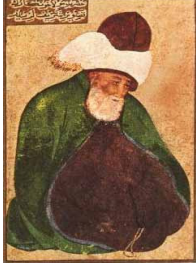
RESİMLER

Resim 1: “Türk Minyatürü
“Annesinin kucağında Mevlâna”

Resim 2: “Bahaeddin Veled
ve Ailesi Belh’ten Göç Esnasında”

Resim 3: Türk Minyatürü "Mevlâna"

Resim 4: İran Minyatürü "Mevlâna"

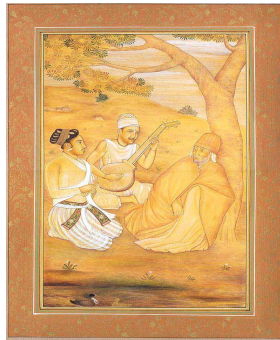
Resim 5: Hint Minyatürü,
"Dervişlerin Toplantısı"
11- 17. yüzyıl

Resim 6: Moğol Minyatürü,
"Dervişlerin Toplantısı" 1004-1595

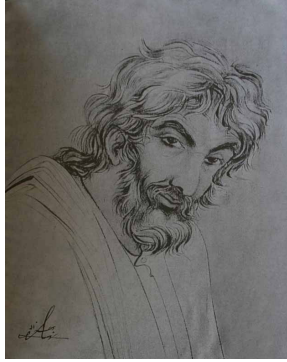
Resim 7: Hint Minyatürü
"Dervişlerin Toplantısı" 19.
yy

Resim 8: İran Minyatürü
"Sufi Buluşması"

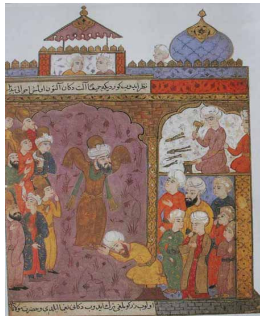
Resim 9: Hint Minyatürü, "Coşku"

Resim 10: Şems Tebrizi Portresi

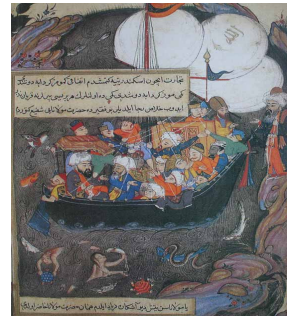
Resim 11: “Şems Tebrizi ile Buluşma”

Resim 12: “Sevakıb-ı Menakıb”

Resim 12: Eflaki Detay

Resim 13: Eflaki “Mevlâna Gemiye Batmaktan Kurtarıyor”

Resim 14: Fransa 1568
“Derviş ve Geyik”

Resim 15: “Bektaşî Dervîşi”

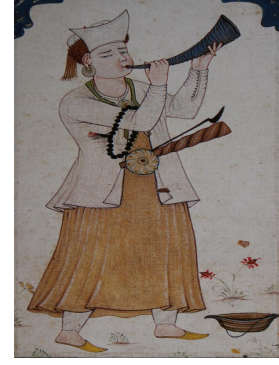
Resim 16: Rembrandt
“Mevlâna ve Dostları”

Resim 17: Rembrandt'ın Hint Minyatürü

Resim 18: Rembrandt "Türk Portresi" 1630.

Resim 19: Levni "Kalender Dervîşi"

Resim 20: "Sema Eden Dervîşler"

Resim 21: "Galata Mevlevihanesi'nde Sema Eden Dervîşler"

Resim 22: Vanmour "Sofrada Mevlevi Dervîşler"

Resim 23: Osman Hamdi “Kaplumbağa Terbiyecisi”

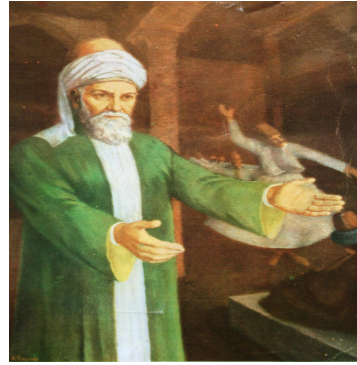
Resim 24: Zonaro “Neyzen”

Resim 25: Zonaro "Derviş Grubu"

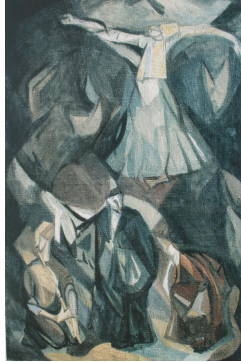
Resim 26: Vasily Vereşagin
"Taşkent'te Dervişler"

Resim 27: Muammer Saguner
"Ne olursan ol gel"

Resim 28: İbrahim Çallı
"Mevleviler"

Resim 29: Cemal Tollu
"Mevleviler"

Resim 30: Cemal Tollu
"Mevleviler"

Resim 31: Maide Arel "Tarihi Neyzen"

Resim 32: Maide Arel "Mevleviler"

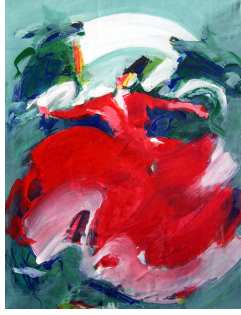
Resim 33: Aliye Berger "Mevleviler"

Resim 34: Mümtaz Yener "Mevleviler"

Resim 35: Yaşar Çallı "Mevleviler"

Resim 36: Gönül Akın "Mevleviler"

Resim 37: Gabriel Mandel "Mevleviler"

Resim 38: Mehmet Büyükçanga "Semazenler"

Resim 39: Mehmet Başbuğ "Yesevi'den Mevlâna'ya"